

verliezen, dan was de Afrikaansche zaak verloren.

Zij zullen hem niet verliezen!

Zij mogen hem niet verliezen!

Liever had ik, dat onze oogen en gedachten meer uitgingen naar Zuid-Afrika, dan naar Amerika.

De emigratie naar Amerika is buitengewoon goed gelukt.

Aan die naar Zuid-Afrika zijn zeer groote bezwaren verbonden. Zij is onder onze boeren en vakmannen nooit populair geweest.

Amerika kan ons steunen, en doet dit ook gaarne, wij willen dat met dankbaarheid erkennen. Onze Gereformeerde Kerken aldaar hebben ook veel van ons ontvangen; nog is de stroom van landverhuizers uit onze kringen niet afgesneden.

Amerika zond enkelen van haar mannen naar de Vrije Universiteit; wij waardeeren dit, hoewel wij het onze er van denken, als men door dezen of geenen eens hoort, hoe allerlei legenden in sommige kringen opgeld doen, meldende van kluchtige ervaringen, die door de hier allerwege predikende Amerikaansche dominees zouden zijn opgedaan en dan in het vaderland smakelijk worden opgedischt.

Ook Zuid-Afrika zond reeds van zijn zoons naar onze scholen.

Zij keerden weer naar hun vaderland, waardoor de band der saamhorigheid sterker ging trekken.

Een ieder die wat meer wil weten van de wording en geschiedenis dezer kerk, leze eens in de Acte van de Synode te Zwolle de toespraak van Dr S. O. Los!

Wil men van haar nog meer lezen en haar nader leeren kennen, dan trachte men het Gedenkboek der Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika te lezen, dat een kort overzicht geeft van het 50-jarig bestaan dezer kerk, en bezorgd is door Prof. J. Lion Cachet.

Nog kan ik op een ander boek wijzen, dat ons spreekt van de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika in verband met de beide andere kerken, te weten de Nederduitsche Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika, en de Nederlandsche Hervormde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek. Wij houden ook met de Ned. Geref. Kerk correspondentie. Ik herinner mij niet, dat ooit afgevaardigden uit haar midden op onze Synodes kwamen. Het door mij bedoelde boek draagt den titel: Het kerkelijk en godsdienstig leven der Boeren na den Groeten Trek, historisch kritisch onderzocht door Dr C. Spoelstra, uitgegeven in 1915 bij J. H. Kok. Volledigheidshalve voeg ik hieraan toe de opmerking, dat S. P. Engelbrecht in een artikel: Een histories-kritisch onderzoek histories krities onderzocht, dit werk nog al scherp onder handen neemt en naar zijn oordeel op menig punt van onjuiste voorstelling beticht. Spoelstra zelf schrijft in zijn werk in de hoofdstukken XVIII—XXII over de wording en geschiedenis der Gereformeerde Kerk, waarvan hoofdstuk XX den titel draagt: Een partijdig gedenkboek getoetst, waarin critiek wordt geöfend op het door mij zoeven genoemde gedenkboek.

Uit een en ander kan ons duidelijk worden, dat men niet met een paar woorden, niet met enkele regels kan volstaan om een goed overzicht te geven van den kerkelijken toestand onder de Afrikaanders van Nederlandschen oorsprong.

Tech is nadere kennis dringend noodzakelijk.

In de door mij reeds genoemde toespraak van Dr S. O. Los lezen wij aan het slot:

„Als zo nodig, dat alle Gereformeerden in Zuid-Afrika als één man optrekken, om het gehele leven op te eisen voor de ere Gods. Nederland kan ons in deze helpen. Allereerst door een onderzoek in te stellen naar de religieuze toestand van Zuid-Afrika door een bevoegd persoon. Het zal onze gemeenten zeer verblijden, als ze op de komende Synode te Steijnsburg een af-

gevaardigde van uwe kerken mogen begroeten.”

Ik onderstreep deze woorden!

Nederland kan ons helpen.

Alzo Dr S. O. Los.

Nederland moet helpen.

In Zuid-Afrika werken vele en machtige Engelsche invloeden!

Vanaf het begin der vorige eeuw was er den Engelschen alles aan gelegen om hun invloed ook in de kerk te doen gelden.

Daarvoor moest de Engelsche taal een plaats in haar verwerven.

In 1853 werd op last en voor rekening der Synode van de Nederl. Geref. Kerk een Engelsche vertaling van de Formulieren, den Catechismus, het Kort Begrip, de Geloofsbelijdenis en de liturgie gegeven. Toen werd geprofeteerd, dat het ten opzichte van de taal in de kerk zoude gaan als in de zusterkerken in Amerika. Waarom werd toen geprofeteerd? goed is het, dat het koninkrijk Gods aan geene taal verbonden is. Het past niet dat iemand moeite doet de verwisseling van taal te verhaspen of te vertragen; men heeft zich slechts te schikken naar de omstandigheden.

Deze preekende profetie was er een, die brood at.

De openbare eredienst zal ook allengs in het Engelsch moeten worden gehouden!

Zoo moraliseerde Dr John Mc Carter!

In de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika wordt nog in geen enkele gemeente gebruik gemaakt van het Engelsch.

De Presidenten Kruger en Steijn hebben steeds de toenadering bepleit tusschen Nederland en Zuid-Afrika.

In dien weg is er hulpe geboden!

In dien weg kan de meest daadwerkelijke hulp worden geboden!

Om hulpe wordt thans gevraagd.

Wij willen en mogen die niet weigeren. Ik kom daarop, zoo God wil, een volgende maal terug.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Roomsche waardeering.

Onder het opschrift „Zeer merkwaardig” neemt de „Amsterdamsche Kerkhede” het volgende over uit het Roomsche dagblad „De Tijd”:

De heer P. P. Geurts schreef in het roomsche dagblad „De Tijd” onlangs het volgende:

„Niets ware meer te betreuren, dan dat met den persoon van mannen als dr Kuiper en dr Bavink ook hunne litteraire nalatenschap uit onzen gezichtskring en onze hengen is verdwenen. Het ware jammer voor onze Christelijke beginselen, voor onze Christelijke staatkunde, sociologie, opvoeding, voor heel onze Christelijke geestesbeschaving en cultuur. Jammer ook, en dat niet op de laatste plaats, voor onze letterkundige en stylistische vorming.

Verre van ons deze twee mannen op één lijn te stellen. Kuiper is niet alleen een polyhistor en een litteraire reus, hij is bovendien een geleerd en een diepdenker van zich zelden of nooit verloochevende oorspronkelijkheid.

Bavink is een groot geleerde, een vaardige en sierlijke penvoerder, een ongewoon talent — maar niet een buitengewoon „getalenteerde” en allermint een genie. Maar alles te zamen genomen moeten wij toch in onze eigen rangen met de laatste van Diogenes op zoek gaan, om onder onze staatkundigen, sociologen, psychologen en paedagogen mannen te vinden, die hem overtreffen of ook maar evenaren.

Onze armoede is hier te groot, dan dat wij de schriftelijke kennis van zulke coryphées onbetutt aan ons zouden kunnen laten voorbijgaan. De Christelijke, de Katholieke gedachte, vond in de aangeduide wetenschappen ten onzent maar zelden een

herziening met eene indrukwekkende meerderheid van stemmen verworpen!” Maar wat zegt het door overvloed van stemmen dood drukken van deze kwestie in de Kamer, — tegenover het meer en meer ontwakend volksgeweten daar buiten, ook onder de kiezers, en niet alleen onder het volk achter de kiezers? Omdat wij gelooven, dat dit volksgeweten al meer en meer ontwaakt en zich verzet tegen den geest van ’t volksonderwijs en de bescherming door den staat aan dat openbaar onderwijs verleend; tegen een onderwijs, dat waarlijk anti-christelijk, waarlijk anti-nationaal is; daarom vreezen wij niet; maar hebben goede reden.

Tegen Dr Kuipers „Beroep op het Volksgeweten” werd nog na ’n kwart eeuw later ernstige bedenking ingebracht vanuit het standpunt van artikel 36 der Ned. Geloofsbelijdenis, door den heer J. Kuiper te Schraard, in het orgaan van Dr Hoedemaker, De Gereformeerde Kerk van 30 Mei en 13 Juni 1895. Met name tegen Dr Kuipers leuze „recht voor allen”, reeds in Eenvormigheid aangeheven, teekende deze criticus protest aan. Hij vergat echter er bij te zeggen, dat Dr Kuiper die leuze slechts had overgenomen van Groen van Prinsterer, die den godsdienstloozen staat, uit vrees voor erger, aanvaardde, en in Ons Schoolwet-

welsprekende, individuele, laat staan „allerindividueelste” expressie. Degenen onder de onzen, die zooal niet schitterende talenten, dan toch stellig de noodige wetenschap bezitten om oorspronkelijke boeken te schrijven van degelijk katholiek gehalte, ten einde ons op politiek, sociologisch terrein onz. te oriënteren, hebben die wetenschap, nuchter of schuchter, meestal voor zichzelf gehouden. Wij zijn daardoor gedwongen, om in vreemde gaarde, zoowel in binnen- als in buitenland, lettervrucht en letterloover te plukken en te garen.

Als de groote vaders en kerkleeraars het niet versmaad hebben in de leer te gaan bij de heidensche klassieken, bij de Grieken en bij de Romeinen, om hun gedachtenschat te verrijken en te versieren, dan ware het toch een benepen en kleinzielige opvatting, om onzen gezichtskring te willen beperken tot het eigen, uiterst armoedige erf.

Stellig en zeker waar het geldt de kennismaking met schrifturen van niet-katholieke mannen, die ons in vele en velerlei opzichten nastonden in Christelijke levensopvatting en onze meederen zijn in litteraire vormkracht.”

Dat dit maar niet een phrase is, doch ernstig gemeend, blijkt wel uit de „Gids bij Baynicks Paedagogiek”, door Rombouts samengesteld en bij Malmberg verschenen.

Zulk een waardeering maakt de soms kleine bestrijding door de Roomsche provinciale pers weer goed.

Prof. Bollandt

Tegenover Bolland's nagedachtenis zal Rome's houding vanzelf een gansch andere zijn.

Ook in Bolland kan de waardeering onzerzijds vinden, wat van haar gading is.

Doch hij stond in geestesgesteldheid zeer ver van ons.

Waar wij daarover nog niet lang geleden in ons blad hebben geschreven, zullen we dit nu laten rusten.

Zijn overlijden had hij tevoren reeds aangekondigd als een groot verlies voor de wijsbegeerte. Met hem zou de laatste wijze heengaan.

Stelt nu tegen deze zelfoverschatting het nuchtere „In Memoriam” van de „N. R. Cri”:

Gisteravond is na een vrij langdurig lijden overleden Prof. G. J. P. J. Bolland.

Bolland was — ook zijn wetenschappelijke en andere tegenstanders zullen dit toegeven — een man en geleerde van meer dan gewone betekenis. Niet alleen, dat hij zich als autodidact op philologisch, theologisch en filosofisch gebied een omvangrijke kennis had verworven, hij verdedigde er met talent en vuur ook zeer gedecideerde en belangrijke — zij het dikwijls veel bestreden — opvattingen.

Albert Verwey heeft in 1896 maar aanleiding van Bolland's intrede als Leidsch hoogleeraar geschreven, dat daarmede de hartstocht aan de universiteit was gebracht. Dit is later in ruimeren zin het geval gebleken, dan de Nederlandsche letterkundige en dichter bedoelde en toen nog kon weten. Voor een wijsgeer inderdaad een opmerkelijk feit.

Bolland was geen geleerde, die zich achter zijn boeken verborg. Hij heeft zijn wetenschappelijke overtuiging, eerst als aanhang van von Hartmann, daarna van Hegel, midden in het leven gedragen en den strijd daarvoor niet geschuwd, hem zelfs gezocht. In een tijd, dat meer dan vroeger de levensbeschouwingen ook en alleen op wetenschappelijke grondslag steunden, kwam hij daarmee aan een in wijde kringen levende behoefte tegemoet. De filosofie, hoe moeilijk ook haar beoefening is, heeft daarbij dit op b.v. de natuurwetenschap voort, dat zij zich in het centrum zelf van den menschelijken geest plaatst. Zij blijft niet dat al een zware last, een te zware last, om zelfs ook maar in beperkte mate volksbezit te zijn. Een bewijs voor deze stelling zou men kunnen putten uit de magere uitkomsten van Bolland's eigen onderwijs. Een nog sterker kan men halen uit de bestrijding, die hijzelf heeft onderhouden, nu niet wat betreft de waarheid van de Hegeliaansche denkwijze, maar met betrekking tot de juistheid zijner interpretatie daarvan op zeer essentiële punten.

Program, bl. 36—37, schreef: „De Antirevolutionaire of Christelijk-Historische richting vraagt recht voor allen, dus ook voor den christen. Geen voorrang en uitbreiding van een openbaar onderwijs, met een zedeleer zonder dogmatischen grondslag (la morale indépendante), waardoor de staatschool, zoogenaamd neutraal, in een erger dan godsdienstloze, in een geprivilegieerde secteschool der Modernen, haar eigenaardige volkomenheid ontgaat. De scheiding van Kerk en Staat mag niet uitloopen op een toestand, waarin het anti-christelijk beginsel, in den staatsvorm genesteld, tegen al wat aan het Nederlandsche volk nog heilig en dierbaar is, gekoerd wordt. De voorwaarde van vrijheid is, dat er, ook voor het volk, tusschen de tweederlei school vrije keus zij. Het Evangelie moet in Nederland zijn vrijen loop hebben. Dit regt althans, verkregen door christelijk-protestantsche veerkracht, oorsprong van onzen Nederlandschen luister, zal, ten ware wij van het voorgelacht ten eenenmale ontaard zijn, niet zonder toeneming van prijszwaardige schoolwet-agitatie en van pligmatigen religiestrijd, door een hooghartig en met zijn ongelooft dwaepend liberalisme, worden miskend.”

Het zaad, dat Bolland heeft uitgestrooid, is voor verreweg het grootste gedeelte in onvruchtbaren bodem gevallen. Het was trouwens een woord van hemzelf indertijd, dat het weer nacht zou worden in de filosofie in ons land, wanneer hij er niet meer zou zijn. Van overdrijving is deze uitspraak niet vrij te pleiten, doch het aantal van zijn leerlingen, dat zich een wetenschappelijke naam heeft veroverd en de bij Bolland opgedane Hegeliaanse denkbeelden getrouw is gebleven, is zeer zeker te tellen.

Waarom dit is toe te schrijven? Behalve aan het moeilijk doordringbare doornige kleepluut dezer wetenschap, o. m. aan het feit, dat zijn onderwijsmethode rhapsodisch was en den leerling met weinig geduld behandelde. Had hij zijn gehoor — niet alleen onder de universitaire jeugd in Leiden, maar ook bij de dikwijls weinig ontwikkelde van beide seksen in andere steden — meer aanknopingspunten trachten te verschaffen, hij zou tegelijk strengere eischen hebben gesteld en daarmee vanzelf een selectie hebben bewerkstelligd onder de velen, die zich nu aan zijn welsprekend woord een roos hoorden.

Deze expansiviteit, die over moeilijkheden heen gleed, waarmede hij zelf geen weg moet hebben weten en die te weinig aandacht besteedde aan het leggen van de fundamenten, heeft tot ontwrichting van zwakke geesten bijgedragen. Vele degelijke studenten zijn ook door herhaalde polemieken tegen ambtgenooten ver van zijn colleges gebleven. Zij, die er wel kwamen, werden van meer kritischen zin vervuld dan op dien leeftijd heilzaam is. Men werd bij Bolland steeds herinnerd aan een brief, dien merkwaardigerwijs zijn meester Hegel zelf, die anders de openbaarheid nooit heeft geschurd en de klappen ook wel kon uildelen als het te pas kwam, eens aan zijn toenmaligen vriend Schelling heeft geschreven. Hegel uitte er daarin zijn verwondering over, dat Fichte er zich niet toe bepaalde een klein troepje leerlingen stil op te kweken, om de anderen aan zichzelf over te laten. Zijn onze inlichtingen juist — en de verschijnselen wijzen wel daarop — dan hebben de treurige ervaringen van de laatste jaren Bolland echter meer en meer in zichzelf doen terugtrekken en wellicht in een ander uiterste laten vervallen.

Het moet hem vooral hebben gegriefd, dat hij uit den kring zijner leerlingen het verwijt heeft gehoord, Hegel op cardinale punten verkeerd gereproduceerd te hebben. Wij herinneren aan het voor eenige jaren verschenen en in onze kolommen besproken boekje van den heer K. J. Pen. Andere leerlingen, met een zekeren naam op het gebied der bijzondere wetenschappen zag hij daarentegen met de groote geluchten van den meester omgaan op een wijze, die hem ten slotte wel twijfelmoedig moet hebben gemaakt over de resultaten van zijn onderwijs.

Dat hij niettemin voor alles de vereerde voor-ganger is gebleven, die nieuwe perspectieven heeft gebracht in de oefening van de filosofie in Nederland en daarbij zijn gansche persoonlijkheid heeft ingezet, staat vast.

Met enkele woorden mag dan nog Bolland's werkzaamheid op het gebied der taalkunde en der godsdienstwetenschap worden herhaald. Reeds verscheidene jaren oud is zijn boekje over de Alt-Hellenische Wortbetonung en bekend zijn vooral zijn latere geschriften over de vraag, of Jezus geleefd heeft. Verder hebben vooral het Roomsche Katholieke geloof — hij was reeds vroeger van roomsch protestant geworden — de theosofie en de vrijmetselarij zijn polemische belangstelling gehad.

Bolland is in 1854 te Groningen geboren en eerst onderwijzer geweest. Daarna werd hij op zijn door zelfstudie verworven akte middellang Engelsch in 1881 benoemd tot leeraar in het Engelsch aan de hogere burgerschool te Batavia. Vijftien jaren later, nadat hij zichzelf Grieksch en Latijn had geleerd en daarmee in de theologie en filosofie was doorgedrongen, volgde zijn benoeming tot hoogleeraar in de wijsbegeerte te Leiden, waar hij met een rede over Verandering en Tijd als opvolger van Land zijn intrede deed en spoedig onder de Hegeliaansche suggestie geraakte. Verscheidene werken van Hegel heeft hij opnieuw met aantekeningen voorzien uitgegeven. Van zijn eigen latere filosofische werken noemen wij het Collegium logicum, De Natuur en de zuivere Rede. Uit den tijd van zijn pennestrijd met Schaefferman dateren de Oude gegevens uit het verre verleden der kerk, Roomsche historie enz. Over het leven van Jezus: De groote vraag, de Evangelische Jezus enz.

Eenige jaren geleden is een marmeren buste van hem, aangeboden door een aantal leerlingen en uitgevoerd door Termote, in het Rijksmuseum geplaatst.

In deze beoordeling schuilt veel waars.

Bolland's invloed slook zienderoogen.

In sommige theologen als Dr. A. H. de Hartog bleef die evenwel merkbaar.

Ook onder gestudeerden in andere wetenschappen had Bolland zijn vererders.

Nu behoeft niet van hem te worden geleend, dat hij heenging zonder begeerd te zijn.

Had hij langer geleefd, misschien wel.

Een orthodox hoogleeraar.

Thans heb ik het over een hoogleeraar, die pas zijn ambt heeft aanvaard, Dr. J. A. Cramer.

Minister De Visser, die de benoeming van dezen zijn vriend als onvergankelijke post op de debetzijde van zijn ministerschap heeft staan en den schijn op zich laadde, te staan onder den dwang van een zekeren coterie-geest, heeft den euvelen moed gehad hem orthodox te noemen.

Hoe orthodox hij wel is, blijkt misschien het sterks uit het feit, dat de moderne schrijver van

de rubriek „Godsdienstig Leven in Nederland“ in het „Alg. Handelsblad“, Dr. C. E. Hooykaas, van Dr. Cramers pas verschenen boek zulk een gunstige, in sommige opzichten zelfs geestdriftige recensie gaf.

Hij noemt Dr. Cramer ethisch militant, in tegenstelling met het vroegere; ethisch-irenisch.

De hoogleeraar is volgens hem strijdvaardig naar links, slagvaardig naar rechts.

Als blijk van dit laatste memoreert hij:

Met dat al maakt de schrijver onder eenige plichtplegingen zich toch resoluut van het Protestantisch dogmatisme af. De leer der Drieëenheid is voor ons denken kortaf onhoudbaar; wij zijn er ten eenenmale van vervreemd, en met het oog op de jongeren vooral is dit dogma een bezwarende last.

Dat Dr. Cramer de Drieëenheid Gods loochent, wisten wij reeds lang. Toch is het goed hiervan te worden herinnerd. En men vraagt zich niet te meer verwondering af: houdt minister De Visser dat voor orthodox?

Dr. Hooykaas constateert ook triomfantelijk, dat prof. Cramer het liberale Jezus-beeld doet herleven. Hoe kritisch de hoogleeraar ook tegenover de evangeliën staat, Handelingen 2:36 is voor hem echi. Waarom? Omdat het overeenkomt met zijn ervaring. Dit schijnt een wonderlijke bewering.

Maar de omgang met dr. Cramer's boek geeft de verklaring voor zoo wonderlijke bewering: dit woord — ach, 't komt overeen met de ervaring van den schrijver. Zou 't dan niet echt wezen? Wonderlijk, nog eens, schijnt ons dr. Cramer's standpunt, maar de eer zij hem gebracht, dat hij het zonder omwegen blootlegt. Als iemand ons de ethische doorsneming van innerlijke Godservaring en beroep op geschiedenisfeiten duidelijk zal maken, dan moet hij het zijn. Centraal is hier het geloof aan den uit het graf herrezen Heer. Wezenlijk is hier verschil met het „liberale“ Jezus-beeld, door dr. Cramer wel uitvoerig en herhaaldelijk bestraden en als een „romantische sentimentaliteit“ gehoord, maar met dat al — in zijn eigen schoone opstel „Jezus“ gereconstrueerd, neen, herleefd. Met reden; ik meen dat deze voorstelling veel minder veronderd is dan radicale en reactionaire theologen beweren.

Op grond van ervaring wil prof. Cramer nog aan de opstanding van Christus vasthouden.

De redacteur van het Handelsblad wijst op het tegenstrijdige in dit beoog en zet den Utrechtschen hoogleeraar aldus vast:

Maar — terwijl men op 't punt van tal van wonderverhalen met dr. Cramer zeer wel tot een vergelyk zou kunnen komen, op één punt blijft het: de Opstanding uit het graf. Dr. Cramer acht het geloof daarin onmisbaar, wil het Christelijk geloof niet vervluchten tot een ideeën-complex; nu ja, maar vooral: hij gelooft het zelf en spant alle macht in om verstandelijk dit geloof te rechtvaardigen. Weliswaar erkent hij, dat de Opstanding niet in den gewonen zin een historisch feit mag heeten (blz. 189), dat het kritisch onderzoek niet verder komen zal dan tot het feit, dat er discipelen geweest zijn, die aan de opstanding hebben geloofd (blz. 191), maar niettemin stelt hij vast, dat de geloofservaring van hemzelf met duizenden anderen spreekt van een overwinning van den dood door Christus en van Zijn opstanding uit het graf. Ik meen met deze samenvatting den schrijver niet te kort doen. Maar toch sta ik verbaasd over de onredelijkheid der bewering en de duidelijke verwarring van geestelijke ervaringen en feiten uit de geschiedenis. Wij voegen dr. Cramer toe, wat hij in zake de Drieëenheid zoo scherp en goed aan anderen zegt (blz. 198):

„Maar men make toch onderscheid tusschen het mysterie en de formulering daarvan!“

En verder, wederom in dit voor zijn eigen beoog zoo gevaarlijke hoofdstuk tegen het oudkerkelijk dogmatisme, als dr. Cramer zegt (blz. 211): „Een eeuwige generatie van den Zoon uit den Vader kan men moeilijk „ervaren“ — vragen wij: kan men het ledige graf wel ervaren, de hemelvaart van Jezus en het zitten ter rechterzijde der al macht Gods even zoo wel ervaren?“

Intusschen hebben Kamerleden aanmerking gemaakt op Dr. Cramers benoeming.

De „Amsterdamsche Kerkbode“ gaat eenige jaren terug, toen Dr. Cramer als predikant heel wat stof opvoegde door zijn stelling, dat ten aanzien van den Heere Jezus geen feit en geen woord vaststond.

En vervolgt dan aangaande het voorloopig verslag:

Het trof ons daarin te lezen, op welke manier de minister, die in dezen de verantwoordelijkheid draagt, deze opmerkingen heeft beantwoord.

Het heeft niet bewezen, dat de benoemde niet voor orthodox kon worden gehouden; en dat niet-tegenstaande de boven medegedeelde uitslating aangaande den Middelaar, welke tot dusverre nog volledig voor zijne rekening staat, daar ons althans van eene herroeping daarvan niets bekend is.

Prof. Grosheide noemt in „Noord-Hollandsch Kerkblad“ het antwoord van den minister lam-lig. Hij acht de vragen niet gelukkig gesteld. En hij geeft er een proeve van, hoe ze eigenlijk hadden moeten worden ingeleed.

Maar als de vragen nu eens zóó aan den Minister waren gesteld:

1. Is de Minister niet van oordeel, dat waar

in het algemeen gesproken in Nederland op dit oogenblik drieërlei theologische richting heerscht, de moderne, de ethische en de Gereformeerde, en waar de modernen te Leiden hoogleeraren vinden, de ethischen te Groningen, het wenschelijk was geweest indien in de vakature te Utrecht ook ditmaal gelijk vorige malen, een Gereformeerde was benoemd?

2. Is de Minister niet van oordeel, dat in de laatste vakature in de Theologische Fakulteit te Utrecht tot hoogleeraar is benoemd iemand, die reeds een leeftijd heeft bereikt, die alleen in buitengewone gevallen geen bezwaar kan zijn om tot hoogleeraar te worden aangesteld?

3. Is de Minister niet van oordeel, dat te Utrecht tot hoogleeraar in de Kerkgeschiedenis iemand is benoemd, die tot dusver slechts van een zeer klein onderdeel der Kerkgeschiedenis werk had gemaakt en zich veelal op ander gebied heeft bewogen, terwijl toch op de voordracht van Curatoren kerkhistorici geplaatst waren?

dan vermoeden we, dat de Minister, theoloog als hij is, niet zijn bevreemding had uitgesproken, maar gedwongen was geworden op de principieele kwestie in te gaan.

Speculeeren.

Ernstig hebben we tegen zulk een „orthodoxie“ te getuigen.

Als dat orthodox is, wat is dan heterodox?

Maar nooit mogen onze kerken op haar orthodoxie inslapen.

Nooit mag vergeten, dat er onder ons zelfs zonden worden bedreven, die men nu eigenlijk zoo erg niet vindt.

Tot die zonden behoort ook het speculeeren.

Daarop vestigt het weekblad „Timotheus“, zoo geschikt voor het Christelijk gezin, de aandacht.

Speculeeren wil eigenlijk zeggen: rondkijken, waarnemen, onderzoeken, en het woord werd vroeger alleen gebruikt op het gebied van de wetenschap. Toen bijvoorbeeld Isaac Newton door nadenken over zijn waarnemingen de wet van de zwaartekracht ontdekte, of toen Kant zijn beschouwingen gaf over „het verhevene en het schoone“, was dat speculatie in den eigenlijken zin van het woord. Speculeeren is dus, het resultaat van zijn waarnemingen en zijn overpeinzingen samenvatten.

Maar het woord werd vroeger ook wel gebruikt tot aanduiding van een bijzondere soort van handels- of bedrijfsondernemingen. Wanneer menschen geld bijeenbrengen om bijvoorbeeld een goudmijn of een diamantgroeve te ontginnen, of om handel te drijven met onbekende, onbeschaafde landen en volken, dan bestond de mogelijkheid van groote winst naast de mogelijkheid van groot verlies; dan mocht men wel terlege rondzien en overwegen, wat men deed, en dan heette zulk een onderneming een spekulatieve onderneming.

En zoo heeft speculeeren de beteekenis gekregen van handel drijven met de niet te berekenen kans op groote winst, waarnaast de kans op groot verlies bestaat. Zoo is er veel gespeculeerd in grond in de nabijheid van groote steden. Breidt zulk een stad zich uit, dan is die grond tegen hoogen prijs te verkoopen als bouwterrein. Maar de kans op uitbreiding is van te voren niet volkomen te berekenen. En juist die onzekerheid is voor sommige personen de prikkel tot speculeeren evenals bij het dobbelspel.

Vroeger waren er slechts betrekkelijk weinig menschen, die zich met speculatie inlieten. Sedert den oorlog en vooral na den oorlog is de speculatie zucht doorgedrongen tot groote kringen van het volk.

De oorzaak daarvan is de onzekerheid, waarin alles zich bevindt. Het geld heeft geen standvastige waarde meer. De geldkoers van sommige landen is zeer laag gedaald. Evenzoo de koers van de schuldbrieven, omdat men niet weet, of de betrokken landen de rente wel ten volle zullen betalen. Wie in een ander land moet inkoop en naar een ander land verkoopen, weet niet met zekerheid, wat hij moet betalen of wat hij zal ontvangen. En ook in het eigen land stijgen en dalen de prijzen, en maken de winst onzeker.

Daar komt bij, dat menigeen verarmd is, en met speculeeren er weer bovenop hoopt te komen. Bij het rijzen en dalen der koersen en der prijzen bestaat de kans op plotselinge winst, en menigeen laat zich door dien prikkel verleiden tot koopen en verkoopen, niet om handel te drijven, maar alleen om winst te maken. Zoo is het speculeeren in onze dagen algemeen geworden, en ook geloovige Christenen doen er aan mee.

Nu is stellig niet alle koopen en verkoopen van staatspapieren en dergelijke af te keuren. Wanneer iemand zijn eigen vermogen of dat van een ander te beheeren heeft, dan kan hij voor de vraag komen te staan: Moet ik dit of dat papier verkoopen of behouden? Wanneer hij dan aan de beurs een effect laat koopen, dat voor betrouwbaar geldt, en wanneer hij een ander stuk van de hand doet, omdat het hem niet meer vertrouwd lijkt, dan is daar van Christelijk standpunt niets tegen in te brengen.

Geheel anders wordt echter de zaak, wanneer iemand geldswaardige papieren koopt, uitsluitend met het doel, ze weer te verkoopen, zoodra de koers hooger is geworden, om dan terstond weer andere te koopen tegen lage koers en deze op hun beurt weer van de hand te doen. Dan krijgen we het speculeeren in den verkeerden zin van het woord. Het lijkt uitwendig op het vorige, maar het verschilt er totaal van, zoowel in de beweegredenen als in de gevolgen. Dan is het uitgangspunt niet de gedachte aan het voorzichtig beheeren van het kapitaal, maar alleen de begeerte, om door den toevalligen stand van de koersen zooveel mogelijk winst te maken, en dat dringt niet over het vermogen, op die wijze verkregen, schrijft Salomo: „Goed van ijdelheid gekomen, zal ver-

mindert worden," en in Jer. XVII:11 lezen wij: „Gelijk een veldhoen eieren vergadert, maar broedt ze niet uit, alzoo is hij, die rijkdom vergadert, maar niet met recht; in de helft zijner dagen zal hij dien moeten verlaten, en in zijn laatste een dwaas zijn." Dat dit waar is, blijkt dagelijks in het leven.

Indien een Christen nog mocht twifelen, of het goed is, op zulk een wijze te speculeren, dan vraag hij, zich maar eens af, of hij op zulke handelingen Gods zeg'n kan vragen. De gelachte reeds wekt tegenzin, terwijl we toch zeer stellig God mogen bidden dat Hij ons in ons beroep en in onze zaken zegent, en ons wijsheid en inzicht geeft hoe wij te handelen hebben, opdat wij ook in ons beroep getrouwe rentmeesters mogen zijn, vooral tegenwoordig nu de omstandigheden zoo moeilijk zijn.

En nu verontschuldige men zich niet — gelijk zoo dikwijls geschiedt, en juist door degenen, die er het minst reden voor hebben — door te zeggen, dat men wel moet speculeren, omdat met de gewone zaken niet genoeg te verdienen valt. Zulk een verontschuldiging is met de Schrift in de hand niet vol te houden, want zij waarschuwt ons eenerzijds, dat wij „onze hoop niet stellen op de ongestadigheid des rijkdoms", (1 Tim. VI:17) en vermaant ons anderzijds, dat wij „vergenoegd zullen zijn met het tegenwoordige" (Hebr. XIII:5). De Geest van God waarschuwt ons voortdurend tegen de geldgierigheid, de begeerte naar geld, een wortel van alle kwaad, „tot welke sommige lust hebben, zijn afgedwaald van het geloof en hebben zichzelf met vele snaren doortoken". De mensch Gods moet deze dingen vlieden (1 Tim. VI:10, 11).

Maar juist op dit punt is de begripsverwarring tegenwoordig groot, en elke Christen, wien het aangaat, moge zichzelf beproeven en voor het aangezicht des Heeren rekenschap geven van wat hij doet.

Dit is zeker: het stelselmatige speculeren leidt den Christen tot verloochening van zijn roeping en tot een welbewuste versteking van zijn geestelijk leven. De dagen, waarin wij leven, zijn bijzonder boos. Eigenliefde en geldzucht geven den toon aan. Het streven der menschen is meer dan ooit gericht op het stoffelijke, op het zichtbare. Wij Christenen, verkeeren in groot gevaar, dat wij door den stroom worden meegevoerd. We worden alleen bewaard, wanneer we ons dagelijks welbewust aan onze God overgeven. Maar wanneer de zucht naar rijkdom en welvaart zich onder ons uitbreidt, waar blijft dan de gelegenheid van een werkelijk vertrouwen op God, en waar is de kracht tot een blijmoedig getuigenis? Het is onze taak, — voor ieder Christusheldijder persoonlijk — dat we in de geboortzaamheid des geloofs God dienen, en als het noodig is, om Zijn wil afstand doen van aardse voordeelen.

U zien!

Hier geldt het woord van den apostel: „Laagt den vrede na en de heiligmaking, zonder welke niemand den Heere zien zal."

En wat dat inhoudt, den Heere te zien, kent het geloovig hart reeds eenigszins uit de mystiek.

Wanneer het met Job kan getuigen: „Met het gehoor des oors heb ik U gehoord, maar nu ziet U mijn oog," daalt er vrede in de ziel.

Iets van die mystiek tracht Willem de Mirode te verklanken in het maandschrift voor Christelijke Letterkunde „Opgang":

Of Gij niet hoort, toch schreeuwt mijn hart
Nachts grondeloze donker in,
Of mij niet eindlijk een begin
van troost gewerd.

Ik heb Uw pand, ik heb Uw woord!
Wat haten beiden
Als Gij niet hoort,
Of luistert zonder medelijden?

Zijt Gij nu ver, of dicht nabij?
Mijn handen tasten
Het duister tusschen U en mij,
Of ze U verrasten!

Daar zinkt slaaps zwaarte
Over mijn oogen.
Dan — o de kláarte
Ze zien te mogen!

HEPP.

Vragenbus.

Men vraagt ons naar de bewoordingen van den zegengroet aan het begin van onze godsdienstoefeningen. We hebben die vraag reeds eenmaal in „De Reformatie" behandeld (1e jaarg. no. 4). Kort weergegeven luidde ons antwoord toen: 1) de liturgie kent geen officiële zegengroet, zoodat hier vrijheid bestaat en te eerbiedigen is; 2) persoonlijk gevoelen we er het meest voor (we zeggen dit, omdat naar ons eigen oordeel m.n. wordt gevraagd) zoo voluit als zegengroet letterlijk aan de Schrift te ontleenen, dan is men altijd verantwoord; 3) in den zegengroet, gelijk die te vinden is aan het begin van de brieven van Paulus, is met God den Vader bedoeld de Drie-eenige God en wordt daarmee de Middelaar genoemd, door Wien het heil ons toekomt.

F. W. G.

Ons wordt gevraagd naar de behandeling van een droef zedenmisdrif, dat in één onzer kerken heeft plaats gevonden. Natuurlijk gaan we niet bespreken de vraag, of de kerkeraad en de predikant de zaak naar den eisch hebben behandeld. Vooreerst, we zouden dat niet kunnen doen, omdat we over de be-

dreven zonde geen andere gegevens hebben, dan ons in één brief worden verstrekt, dan het ligt gansch niet op onze weg. Meent de broeder, die ons den brief schreef, dat door den kerkeraad niet de rechte weg bewandeld is, dan staat hem beroep open bij de classis, hij kan beginnen de zaak bij de kerkvisitatie ter sprake te brengen.

De vraag bevat echter ook een tweefal meer algemeene elementen en daarop willen we wel ingaan. Hoe moet gehandeld worden met zonden, die in de gansche gemeente bekend zijn geworden?

Daarop wordt door onze Kerkenordening in Art. 75 duidelijk geantwoord, waar het heet: „Van al zulke zonden, die van haar nature wege openbaar, of door verachting der kerkelijke vermaning in het openbaar gekomen zijn, zal de verzoening (wanneer men genoegzame teekenen van boetvaardigheid ziet) in zulken vorm en manier geschieden als tot stichting van iedere Kerk door den Kerkeraad bekwaam zal geoordeeld worden. Of zij in bepaalde gevallen openbaardijk geschieden zal, wordt, wanneer daarover in den Kerkeraad verschil is, in Kerken, waar maar één Dienaar is, met advies van twee genabuurde Kerken beoordeeld. Voorts is van belang het eerste lid van Art. 76: „Zoo wie hardnekkiglijk de vermaning des Kerkeraads verwerpt, en desgelijks wie een openbare of anderszins grove zonde gedaan heeft, zal van het Avondmaal des Heeren afgehouden worden".

Dan nog de vraag, hoe moet gehandeld, als bij een tuchtzaak leden van een andere kerk betrokken zijn? Dan moet de kerkeraad, die begonnen is de tuchtzaak te behandelen, mededeeling van het geval doen aan den raad der Kerk, waar de andere broeders of zusters ressorteeren, en de behandeling van deze verler aan dien anderen kerkeraad overlaten, waarbij natuurlijk overleg niet is buitengesloten.

F. W. G.

De vraag wordt gedaan, of zich in de architectuur ook een anti-Christelijke geest kan openbaren.

Zonder nu hier op bepaalde bouwwerken van bepaalde architecten in te gaan, moet daarop worden geantwoord, dat in de bouwkunst zich zoo goed als in elke andere kunst een bepaalde gedachte kan openbaren. Het is bekend, dat bij woningblokken soms zoo is gebouwd, dat de menschen niet elk een eigen tuintje of plaatsje hebben, maar dat achter elke woning een ruimte is, slechts door eenig latwerk van die achter het naastbijzijnde huis gescheiden en dat de bedoeling is de menschen te leeren, dat ze zooveel mogelijk met elkeen moeten samen leven, niet ieder in een eigen hokje. Daarnaast kan worden gesteld een gansch ander voorbeeld. Wereldheerschers als de Romeinse keizers, hebben voorkeur gehad voor den boogvorm, den koepelvorm, die weergave was van de alles beheerschende en meeslepende macht. Daar tegenover staat de spitsboog als het ten hemel rijzende. Zoo is er ook socialistische bouwkunst.

Natuurlijk zijn al deze dingen altijd wat algemeen genomen d.w.z. niet elke koepel spreekt van wereldheersching, niet elke spitsboog bedoelt den hemel te zoeken. Maar dat zich in de architectuur een geest kan openbaren en dat dit ook een anti-Christelijke kan zijn, staat vast. Te meer waar in den nieuwen tijd zich in het algemeen het streven openbaart, om in de (uitwendige) vormen (inwendige) gedachten uit te drukken (expressionisme).

F. W. G.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

Hooggeachte Redactie,

In onderscheidene kerkelijke bladen werd naar aanleiding van het pas verschenen Jaarboek ten dienste der Geref. kerken in Nederland — 1922 —, de aandacht gevestigd op het bedenkelijke feit, dat ongeveer 200 van de ruim 700 Geref. kerken geheel vacant zijn.

Dit deed bij mij de vraag rijzen: Zou het niet mogelijk zijn, dat verscheidene kleine en vacante kerken, welke alléén niet in staat zijn een predikant een behoorlijk traktement aan te bieden, samenwerking zoeken met in de nabijheid gelegen kerken en gezamenlijk een predikant betrekken of in elk geval een betere geestelijke bearbeiding ontvangen?

De plaatselijke afstanden tusschen zulke samenwerkende gemeenten, zullen m.i. geen groot bezwaar behoeven op te leveren. Wanneer toch die kerken een bedrag samenbrengen, waardoor b.v. de beschikking over een autovervoer kan worden verkregen en dit voertuig is steeds voor den predikant beschikbaar, dan zal deze in de gelegenheid zijn zich gemakkelijk en snel te verplaatsen. Bovendien zal dan ook bij een beroepen predikant in een afgelegen gemeente, allicht minder het bezwaar van isolement wege.

Een geschikt modern hulpmiddel in den dienst van Gods Koninkrijk zal toch voor een Gereformeerde kerk geen bezwaar opleveren. Wat is de auto voor het werk van Dr. Harrenstein in N.India; niet van groot belang geweest!

Met dank voor de plaatsing

Uw dienstw. dienaar,

D.

A. 7-2-22.

BOEKBESPREKING.

„Officieel Jaarboekje der Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage", 1922, vijfde jaargang.

Ja. Bootsma, 's-Gravenhage.

Een model

Behalve dan in de drukfouten op de laatste bladzijden, waarvoor Ds. Ringnalda in zijn kerk correctie heeft gevraagd.

Vooral de opgave van verschillende vereenigingen op sociaal gebied, vind ik iets kostelijks.

De heer Kok zond de volgende boek aankondiging: Jaren lang reeds is er gesproken over de wenselijkheid van een nieuwe Gereformeerde Bijbelvertaling met korte, praktische verklaring van den tekst.

Die wensch begint nu in vervulling te gaan. In den loop van het vorige jaar heeft de heer Kok een conferentie gehad met onze Gereform. Professooren, en het resultaat daarvan is geweest, dat besloten werd tot de uitgave van een „Korte Verklaring der Heilige Schrift met nieuwe vertaling" bewerkt door en onder Redactie van de Prof. Dr. G. Ch. Aalders, Dr. C. van Gelderen, Dr. S. Graydanus, Dr. F. W. Grosheide, Dr. A. Noordzij, Dr. J. Riddorbus, en met medewerking van andere Geref. Theologen.

Met bekwaamen spoed is de arbeid begonnen, zoodat thans reeds het eerste deeltje is afgedrukt om weldra het licht te zien.

Dit eerste deel is: „De Profetie Jesaja", opnieuw uit den grondtekst vertaald en verklaard door Dr. J. Riddorbus. Eerste deel Hoofdst. 1-39.

De bedoeling van deze grootsche uitgave is allereerst om ons Geref. volk een geheel nieuwe vertaling te geven, maar voorts om door een korte en bovenal praktische en praktische verklaring en toelichting ons volk te dienen. Het wordt dus geen zuiver wetenschappelijke, maar bovenal een praktische arbeid, waarvan ieder, ook geen wetenschappelijk mensch, kan genieten.

Met het oog daarop zullen de boekjes niet te groot worden maar in handig formaat het licht zien, gebonden in een slap linnen bandje. De druk is compact en zeer duidelijk, het papier is van zeer goede kwaliteit, en alles is er op aangelegd om alle luxe te vermijden, opdat de prijs zoo laag mogelijk gesteld kon worden.

Het tweede werk dezer uitgave zal een boek van het Nieuwe Testament bevatten; en zoo zullen D. V. geleidelijk de verschillende Bijbelboeken het licht zien.

„Gelijkenissen des Heeren" Schriftverdenkingen van Ds. J. J. Knap Czn. Bij tekeningen van Eugène Baruaad. Derde Deel. Nijkerk — G. F. Callenbach, 1921.

Hiermee is het werk van Ds. Knap over de Gelijkenissen compleet.

Is alles wat van de hand van Ds. Knap komt het lezen meer dan waard, vooral de Gelijkenissen zijn een onderwerp voor hem.

Hij de man van het beeld, leeft in deze heilige levensbeelden zoo geheel in.

Fijne trekken, rake opmerkingen, gezeiens geestelijke werkelijkheden, ge vindt ze hier schier zonder tal. Reeds het begin pakt:

„Toekomstverwachtingen, — wie koestert ze niet?

Wij zijn zoo geschapen en aangelegd, dat wij onmogelijk in het voorbij stuwende heden kunnen rusten."

Mooi gezegd, nietwaar, van dat voorbij stuwende heden.

De teekeningen zijn m.i. niet alle even geslaagd.

„De Anti-Revolutionaire Partij en het Ministerie Ruys de Beerenbrouck."

Door J. E. van Buuren.

Uitgave B. B. Westerhuis, Leeuwarden.

Wie nadere toelichting wenscht van de bekende motie-Sneek kan hier terecht.

„Waar het om gaat" Proeve van voorlichting der Anti-Revolutionaire vrouw, door H. S. S. Kuyper. Met een inleidend woord van H. Colija.

J. H. Kok, 1922, Kampen.

Glasheeker, principieel, zonder eenige overlading, bestemd ter voorlichting van onze vrouwen. Maar even geschikt ter voorlichting van het meeren-deel onzer mannen.

HEPP.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Drietal te:

Dasselmonde, J. W. Esselink te Schoonhoven, J. A. Verhoog te Willemstad en A. G. Wolf te Loenen-Vreeland.

Twental te:

Siedum, J. Bosch te Altevener en M. A. van Pernis te Schoonhoven.

Beroepen te:

Beiswijk, J. Krüger te Maarssen.
Drachtster-Compagnie, W. H. v. d. Vegt, cand. te Zwolle.
Gorredijk, J. Gillebaard, cand. te Den Haag.
Grijskerke (W.), M. M. Horjus te Hendrik Ido Ambacht.
Lemmen, D. K. Wiedema, lidelijk te Kampen.
Oostburg, J. Gillebaard, cand. te Den Haag.
Schapveld, J. Gillebaard, cand. te Den Haag.
Dasselmonde, J. W. Esselink te Schoonhoven.
Zuidwolde (Dr.), W. H. v. d. Vegt, cand. te Zwolle.

Aangenomen naar:

Rijsoord, D. Pol te Boekoop.

Bedankt voor:

Delft (36 pred. plaats), H. Brouwer H.Mm te Heemstede.
Krabbedijke, Joh. Kwak te Cuijperburg.

Peremptoir examen. De classis Leiden heeft den heer P. N. Krugwijk, beroepen pred. te Voorschoten, peremptoir geëxamineerd en tot de Bediening des Woords en der Sacramenten toegelaten.

Jubiläum. Ds. P. J. Baay, em-predikant en woonde te Veere, vierde Zondag zijn gouden ambtsjubiléum.